

Suplement: sytuacja małoletnich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce

Niniejszy suplement stanowi uzupełnienie raportu Koalicji Organizacji Pozarządowych monitorujących wdrażanie Konwencji o Prawach Dziecka w Polsce. Zalecenia Komitetu Praw Dziecka ONZ dla Polski (Concluding Observations) zostały przyjęte w 2021 r., przed eskalacją wojny w Ukrainie. Z tego względu nie odnoszą się one bezpośrednio do sytuacji dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, które od 2022 r. stanowią jedną z największych grup dzieci cudzoziemskich objętych ochroną i wsparciem na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej. Sytuacja tej grupy ma fundamentalne znaczenie z perspektywy realizacji praw dziecka w Polsce. W odpowiedzi na kryzys uchodźczy Polska stworzyła rozbudowany system rozwiązań prawnych i instytucjonalnych dotyczących obywateli Ukrainy. Skala oraz znaczenie tych działań uzasadniają odrębną analizę ich wpływu na realizację praw dziecka.

Sytuacja dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy nie była przedmiotem bezpośrednich zaleceń Komitetu Praw Dziecka z 2021 r., jednak pozostaje ona ściśle związana z realizacją zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach dziecka, w szczególności zasadą niedyskryminacji (art. 2), zasadą zabezpieczenia najlepszego interesu dziecka (art. 3), prawem do ochrony i opieki dzieci pozbawionych środowiska rodzinnego (art. 20), prawem do najwyższego osiągalnego poziomu ochrony zdrowia (art. 24), prawem do zabezpieczenia społecznego (art. 26), prawem do odpowiedniego poziomu życia (art. 27) oraz prawem do edukacji (art. 28). Suplement koncentruje się zatem na ocenie wybranych zmian legislacyjnych i systemowych dotyczących dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w świetle standardów wynikających z Konwencji o prawach dziecka oraz zaleceń Komitetu Praw Dziecka odnoszących się do ochrony dzieci z grup szczególnie wrażliwych.

Wygaszanie specustawy i zmiana modelu ochrony osób z Ukrainy – konsekwencje dla dzieci

Po eskalacji wojny w Ukrainie w lutym 2022 r. Polska wprowadziła szczególny model ochrony obywateli Ukrainy przybywających na terytorium Polski, oparty na rozwiązaniach przewidzianych w ustawie z dnia 12 marca 2022 r.³¹⁷. Regulacje te zapewniały osobom objętym ochroną szczególne gwarancje pobytowe, szeroki dostęp do świadczeń społecznych, edukacji, ochrony zdrowia oraz zakwaterowania.

W latach 2025 – 2026 rozpoczął się jednak proces wygaszania części szczególnych rozwiązań ochronnych oraz przechodzenia do ogólnych mechanizmów funkcjonujących w polskim

³¹⁷ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. poz. 583 z późn. zm.). Wersja z marca 2022 r.

systemie prawa migracyjnego i zabezpieczenia społecznego³¹⁸. Wraz z odchodzeniem od modelu nadzwyczajnej ochrony i stopniowym przechodzeniem do systemowych rozwiązań, sytuacja dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w Polsce ulega zmianie. Zmiany te uzasadnione zostały koniecznością przechodzenia od modelu pomocy kryzysowej do modelu integracyjnego oraz potrzebą stopniowego ujednolicania sytuacji obywateli Ukrainy z sytuacją innych cudzoziemców legalnie przebywających w Polsce³¹⁹.

Jednocześnie stopniowo zawężano katalog osób uznawanych za grupy szczególnie wrażliwe uprawnione do korzystania z części form wsparcia, co stanowiło konsekwencję wygaszania części szczególnych rozwiązań³²⁰. Zarówno Rzecznik Praw Obywatelskich, jak i Rzecznik Praw Dziecka wskazywali, że procesowi wygaszania szczególnych rozwiązań nie towarzyszyła wystarczająco pogłębiona ocena skutków zmian dla dzieci, co może prowadzić do pominięcia istotnych aspektów prawnych i systemowych³²¹.

Zmiany legislacyjne i organizacyjne zachodzące w latach 2025 – 2026 wymagają monitorowania pod kątem ich wpływu na realizację praw dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy.

Dostęp do ochrony zdrowia, edukacji, świadczeń rodzinnych i wsparcia socjalnego. Grupy szczególnie narażone

Ochrona zdrowia

Jednym z najistotniejszych skutków wygaszania części rozwiązań specustawy jest zmiana zasad dostępu obywateli Ukrainy do publicznego systemu ochrony zdrowia. Regulacje zawarte w specustawie gwarantowały osobom objętym ochroną czasową na jej podstawie szeroki dostęp do świadczeń finansowanych ze środków publicznych na zasadach zbliżonych do obywateli polskich. Wraz ze zmianami legislacyjnymi, które weszły w życie 5 marca 2026 r.³²², rozpoczęto stopniowe odchodzenie od modelu szczególnej ochrony zdrowotnej na rzecz zasad ogólnych funkcjonujących w systemie Narodowego Funduszu Zdrowia (NFZ).

³¹⁸ Ustawa z dnia 23 stycznia 2026 r. o wygaszeniu rozwiązań wynikających z ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (Dz. U. poz. 203, dalej: ustawa o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy.).

³¹⁹ Uzasadnienie do projektu ustawy o wygaszaniu szczególnych rozwiązań wynikających z ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa oraz o zmianie niektórych innych ustaw (druk nr 2172, dalej: uzasadnienie do projektu ustawy o wygaszaniu szczególnych rozwiązań). Źródło: <https://orka.sejm.gov.pl/Druki10ka.nsf/0/27DA8101D63CC882C1258D850072ED2E/%24File/2172.pdf> (dostęp dnia 28 maja 2026 r.).

³²⁰ Pismo Rzecznika Praw Dziecka z dnia 10 lutego 2026 r. do Ministra Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. ZSM.41.5.2026.OG (dalej: Pismo RPD z dnia 10 lutego 2026 r.).

³²¹ Pismo Zastępcy Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 2 stycznia 2026 r. do Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji, sygn. XI.022.12.2025. KM. Również: Pismo RPD z dnia 10 lutego 2026 r.

³²² Ustawa o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy.

W praktyce zmiany te mogą prowadzić do ograniczenia realnego dostępu części rodzin z dziećmi do świadczeń zdrowotnych. Jak wskazuje Rzecznik Praw Obywatelskich, po nowelizacji specustawy w 2026 r., wielu obywateli Ukrainy utraciło dostęp do świadczeń finansowanych przez NFZ³²³. Istotnym wyzwaniem dla osób, które chcą samodzielnie opłacać składki zdrowotne, jest wymóg wcześniejszego wniesienia jednorazowej opłaty dodatkowej, której wysokość uzależniona jest od okresu, w którym osoba nie była objęta ubezpieczeniem zdrowotnym³²⁴. W przypadku obywateli Ukrainy wynosi ona 17 – 18 tys. zł³²⁵, co dla wielu może stanowić duże obciążenie finansowe. Przepisy ustawy o świadczeniach opieki zdrowotnej, przewidują możliwość zwolnienia z opłaty dodatkowej albo rozłożenia jej na raty, jednak następuje to jedynie w uzasadnionych przypadkach³²⁶.

Dodatkową trudność stanowią bariery administracyjne i językowe. Część rodzin nadal ma problem z uzyskaniem informacji dotyczącej przysługujących świadczeń, zasad korzystania z systemu ochrony zdrowia czy procedur administracyjnych związanych z dostępem do świadczeń³²⁷.

Badania dotyczące uchodźców z Ukrainy wskazują, że bariery językowe i organizacyjne mogą ograniczać faktyczny dostęp do leczenia pomimo formalnego istnienia takich uprawnień³²⁸.

Edukacja

Niezależnie od zmian legislacyjnych, ciągłym wyzwaniem pozostaje zapewnienie dzieciom z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy bezpiecznego i wolnego od dyskryminacji środowiska edukacyjnego. Pomimo zapewnienia formalnego dostępu do edukacji tej grupie dzieci, część z nich nadal napotyka trudności związane z dyskryminacją i przemocą rówieśniczą w środowisku szkolnym³²⁹. Badania prowadzone przez International Rescue

³²³ Pismo Rzecznika Praw Obywatelskich z dnia 3 kwietnia 2026 r. do Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia, sygn. V.7011.2.2026.ETP (dalej: pismo RPO z dnia 3 kwietnia 2026 r.).

Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-04/Do_NFZ_ubezpieczenia_zdrowotne_Ukraina_NFZ_3_04_2026.pdf (dostęp dnia 28 maja 2026 r.).

³²⁴ Ustawa o świadczeniach opieki zdrowotnej, art. 68.

³²⁵ Pismo RPO z dnia 3 kwietnia 2026 r.

³²⁶ Odpowiedź Prezesa Narodowego Funduszu Zdrowia z dnia 5 maja 2026 r. do Rzecznika Praw Obywatelskich, sygn. NFZ-GPF.5111.1.2026. Źródło:

https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-05/Odpowiedz_NFZ_ubezpieczenia_zdrowotne_Ukraina_5_05_2026.pdf (dostęp dnia 28 maja 2026 r.).

³²⁷ Regional Refugee Response for the Ukraine Situation, Country chapter Poland 2025-2026, s. 4-5.

Źródło: https://www.unhcr.org/pl/sites/pl/files/legacy-pdf/Poland-Situation-2025-RRP-Final_EN.pdf (dostęp dnia 1 czerwca 2026 r.).

³²⁸ P. Kardas, I. Mogilevkina, N. Aksoy, Barriers to healthcare access and continuity of care among Ukrainian war refugees in Europe: findings from the RefuHealthAccess study. Front Public Health. 2 kwietnia 2025 r. Źródło: <https://pmc.ncbi.nlm.nih.gov/articles/PMC11999958/pdf/fpubh-13-1516161.pdf> (dostęp dnia 1 czerwca 2026 r.).

³²⁹ International Rescue Committee, Protection Analysis Update. Urgent Needs Access and Legal Identity Child Protection Monitoring, 2025 r., s. 6. Źródło:

https://www.rescue.org/sites/default/files/2025-09/PM-CP%20Protection%20Monitoring%20Report_Poland%202025.pdf (dostęp dnia 23 czerwca 2026 r.).

Committee wskazują, że zjawiska te mogą wpływać na proces integracji oraz korzystanie z prawa do edukacji, prowadząc m.in. do zmiany szkoły lub rezygnacji z nauki w polskim systemie edukacji³³⁰. Zjawiska te negatywnie wpływają na dobrostan psychiczny dzieci, ich poczucie bezpieczeństwa oraz pełne korzystanie z prawa do edukacji, wskazując na potrzebę dalszego wzmocnienia działań na rzecz przeciwdziałania dyskryminacji, przemocy rówieśniczej i wykluczeniu w środowisku szkolnym.

Świadczenia z zakresu zabezpieczenia społecznego

Zmianom ulegają również zasady dostępu do świadczeń rodzinnych i pomocy socjalnej dla obywateli Ukrainy przebywających w Polsce. Szczególne znaczenie mają zmiany dotyczące świadczenia wychowawczego 800+, którego przyznanie zostało uzależnione od realizacji przez dziecko obowiązku szkolnego w polskim systemie edukacji oraz aktywności zawodowej rodzica lub opiekuna³³¹. Ponadto, aby zachować prawo do świadczenia wychowawczego na nowych warunkach od 1 lutego 2026 r., obywatele Ukrainy posiadający status „UKR” powinni złożyć kolejny wniosek o ustalenie prawa do świadczenia wychowawczego na okres świadczeniowy 2025/2026³³². Wprowadzenie obowiązku ponownego ubiegania się o świadczenie wychowawcze wiąże się z koniecznością dopełnienia dodatkowych formalności, co może spowodować czasową utratę świadczenia i tym samym zwiększać ryzyko pogorszenia sytuacji ekonomicznej części rodzin z dziećmi.

Świadczenie Dobry Start 300+ powiązane z aktywnością zawodową cudzoziemca lub posiadaniem ubezpieczenia zdrowotnego, natomiast w programie Aktywny Rodzic Zakład Ubezpieczeń Społecznych uzyskał możliwość wstrzymania wypłat przy wątpliwościach co do spełnienia wymaganych warunków³³³.

Powyższe rozwiązania uzasadniono potrzebą wspierania integracji obywateli Ukrainy oraz przeciwdziałania zjawisku pozostawiania części dzieci poza polskim systemem edukacji³³⁴.

³³⁰ International Rescue Committee, Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy, 2024 r. s. 6.
Źródło: <https://reliefweb.int/report/poland/irc-child-protection-monitoring-report-january-june-2024> (dostęp dnia 23 czerwca 2026 r.).

³³¹ Ustawa z dnia 12 września 2025 r. o zmianie niektórych ustaw w celu weryfikacji prawa do świadczeń na rzecz rodziny dla cudzoziemców oraz o warunkach pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. poz. 1301), art. 9.

³³² Ibidem.

³³³ Informacja o ustawie z dnia 12 września 2025 r. o zmianie niektórych ustaw w celu weryfikacji prawa do świadczeń na rzecz rodziny dla cudzoziemców oraz o warunkach pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa. Źródło:
https://www.prezydent.pl/storage/file/core_files/2025/9/29/dacc39d6e6b6e1d59ded782a55a5e8c4/Informacja%20o%20ustawie%20z%20dnia%2012%20wrze%C5%9Bnia%202025%20r%20o%20zmianie%20niekt%C3%B3rych%20ustaw%20w%20celu%20weryfikacji%20prawa%20do%20%C5%9Bwiadcze%C5%84%20na%20rzecz%20rodziny%20dla%20cudzoziemc%C3%B3w.pdf (dostęp dnia 29 maja 2026 r.).

³³⁴ Uzasadnienie do projektu ustawy o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy. Również: Ministerstwo Edukacji Narodowej, *Uczniowie z Ukrainy w polskich szkołach – ważne informacje dla rodziców*. Źródło:

Obawy dotyczące destabilizacji ekonomicznej rodzin znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji życiowej znajdują odzwierciedlenie w interwencji Rzecznika Praw Dziecka dotyczącej wstrzymania wypłat świadczenia 800+, gdzie wskazano, że zmiany te mogą prowadzić do pogorszenia sytuacji bytowej części dzieci z doświadczeniem uchodźczym³³⁵.

Grupy szczególnie narażone

W kontekście braku pogłębionej oceny skutków wygaszania szczególnych rozwiązań przewidzianych dla obywateli Ukrainy oraz braku systemowego monitoringu wpływu tych zmian na sytuację dzieci, szczególnej uwagi wymagają grupy, które już obecnie napotykają zwiększone bariery w dostępie do wsparcia lub są bardziej narażone na pogorszenie swojej sytuacji życiowej.

W szczególnie trudnej sytuacji mogą znajdować się m.in. samotni rodzice, rodziny wielodzietne, dzieci pozostające pod opieką rodzin zastępczych oraz dzieci objęte opieką opiekunów tymczasowych.

W ramach procesu wygaszania rozwiązań specustawy zawężono wsparcie polegające na możliwości zamieszkiwania w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania³³⁶. Po zmianach wprowadzonych w 2026 r. pomoc ta ma przysługiwać m.in. kobiecie w ciąży lub osobie wychowującej dziecko do 12. miesiąca życia wraz z tym dzieckiem, dzieciom z niepełnosprawnościami oraz dzieciom w instytucjonalnej pieczy zastępczej³³⁷. W konsekwencji część dzieci, które wcześniej mogły korzystać z tej formy wsparcia, nie będzie już objęta tym rozwiązaniem, co może wiązać się z ryzykiem wykluczenia społecznego.

Rodziny wielodzietne oraz rodziny, w których opiekę nad dziećmi sprawuje jeden opiekun, mogą napotykać zwiększone trudności w znalezieniu stabilnego mieszkania i samodzielny utrzymaniu innych form zamieszkania, zwłaszcza przy ograniczonych zasobach finansowych oraz braku sieci wsparcia rodzinnego lub społecznego. Biorąc pod uwagę, że gospodarstwa te częściej niż przeciętnie korzystają z różnych form pomocy finansowej i rzeczowej³³⁸, ograniczenie dostępnych form wsparcia może prowadzić do pogorszenia ich warunków bytowych, a w skrajnych przypadkach również do utraty stabilności mieszkaniowej.

Dodatkowym zagrożeniem związanym z trudną sytuacją ekonomiczną części rodzin uchodźczych jest ryzyko przedwczesnego podejmowania pracy przez dzieci³³⁹. Raport International Rescue Committee wskazuje, że niektóre małoletnie osoby z Ukrainy deklarowały

<https://www.gov.pl/web/edukacja/uczniowie-z-ukrainy-w-polskich-szkolach-wazne-informacje-dla-rodzicow> (dostęp dnia 3 czerwca 2026 r.).

³³⁵ Pismo Rzecznika Praw Dziecka z dnia 8 lutego 2026 r. do Prezesa Zakładu Ubezpieczeń Społecznych, sygn. ZSM.431.53.2026.OG.

³³⁶ Ustawa o wygaszaniu szczególnych rozwiązań specustawy, art. 32.

³³⁷ Ustawa o udzielaniu cudzoziemcom ochrony na terytorium RP, art. 112.

³³⁸ GUS, Raport SDG dzieci w kontekście zrównoważonego rozwoju, Warszawa 2024 r., s. 74.

³³⁹ International Rescue Committee, Raport monitorujący sytuację dzieci uchodźczych z Ukrainy, 2024 r. s. 21-22.

chęć podjęcia pracy przede wszystkim w celu wsparcia finansowego swoich rodzin, a część z nich opisywała wejście na rynek pracy jeszcze przed osiągnięciem ustawowego wieku zatrudnienia obowiązującego w Polsce³⁴⁰. We wspomnianym raporcie zidentyfikowano również przypadki pracy nieformalnej oraz sygnały wskazujące na ryzyko wykorzystywania pracowniczego dzieci. Zjawisko to było szczególnie powiązane z trudnościami ekonomicznymi gospodarstw domowych, w tym rodzin wielodzietnych oraz rodzin prowadzonych przez samotnych rodziców, co pokazuje, że pogorszenie sytuacji materialnej może prowadzić nie tylko do obniżenia standardu życia dzieci, ale również do zwiększenia ryzyka naruszenia ich praw i bezpieczeństwa.

W wyniku zmian legislacyjnych dzieci pozostające pod opieką rodzin zastępczych oraz dzieci objęte opieką opiekunów tymczasowych, nie zostały uznane za odrębną kategorię osób szczególnie wrażliwych uprawnionych do bezpłatnego zakwaterowania w ośrodkach zakwaterowania zbiorowego. Grupa ta również może być narażona na znaczne ryzyko związane ze stabilnym zakwaterowaniem.

Dodatkowe wątpliwości budzi sytuacja dzieci i rodzin pozostających w komercyjnych ośrodkach zbiorowego zakwaterowania. Pomimo możliwość opłacenia zakwaterowania, część rodzin wciąż może znajdować się w trudnej sytuacji życiowej lub być zagrożona wykluczeniem społecznym. Dodatkowo tego rodzaju miejsca nie są objęte regularnymi mechanizmami monitoringu i nadzoru porównywalnymi do tych funkcjonujących wobec części innych form opieki i zakwaterowania.

Jednocześnie badania dotyczące dobrostanu dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy wskazują, że problemy mieszkaniowe, brak prywatności oraz funkcjonowanie przez dłuższy czas w warunkach zbiorowego zakwaterowania, stanowią istotne źródło stresu dla dzieci i mogą utrudniać zapewnienie stabilnego środowiska sprzyjającego rozwojowi i integracji społecznej³⁴¹. Program „Wspólnie do niezależności”³⁴², mający wspierać obywateli Ukrainy w osiągnięciu samodzielności, może okazać się niewystarczający jako alternatywa dla rodzin opuszczających ośrodki zbiorowego zakwaterowania. Przy ograniczonej dostępności lokali mieszkalnych oraz braku kompleksowych instrumentów wspierających samorządy istnieją wątpliwości czy program będzie w stanie zapewnić rodzinom opuszczającym ośrodki stabilne warunki mieszkaniowe³⁴³.

Pieczą zastępczą i dzieci bez opieki

Szczególną grupę dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy stanowią dzieci ewakuowane z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej oraz dzieci bez opieki rodziców lub

³⁴⁰ Ibidem, s. 10-12.

³⁴¹ UNICEF, Plan International, Save the Children, Raport z badania subiektywnego dobrostanu dzieci i młodzieży mieszkającej w Polsce w obliczu wojny w Ukrainie, Listopad 2023 r., s. 14-15.

³⁴² Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji, projekt „Wspólnie do niezależności”. Źródło: <https://www.gov.pl/web/mswia/projekt-wspolnie-do-niezaleznosci> (dostęp dnia 29 maja 2026 r.).

³⁴³ Pismo RPD z dnia 10 lutego 2026 r.

opiekunów. Po eskalacji wojny, do Polski trafiły zarówno dzieci przebywające wcześniej w ukraińskich placówkach opiekuńczo-wychowawczych, jak i dzieci znajdujące się pod opieką rodzin zastępczych lub innych form pieczy funkcjonujących w Ukrainie³⁴⁴. Dzieci ewakuowane z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej nie zostały formalnie włączone do polskiego systemu pieczy zastępczej³⁴⁵. Wobec tej grupy funkcjonuje równoległy system opieki, odrębny od polskiego systemu pieczy zastępczej, co powoduje funkcjonowanie dwóch odrębnych reżimów prawnych dotyczących organizacji opieki nad dziećmi.

Taki model opieki rodzi wyzwania związane z zapewnieniem jednolitego standardu ochrony praw dziecka, monitorowaniem sytuacji dzieci przebywających poza polskim systemem pieczy zastępczej oraz gromadzeniem danych pozwalających na ocenę realizacji ich praw i potrzeb.

W odpowiedzi na skalę zjawiska dzieci przybywających do Polski bez opieki na początku eskalacji wojny, wprowadzono instytucję opiekuna tymczasowego³⁴⁶. Rozwiązanie to pozostaje podstawowym mechanizmem zapewniającym reprezentację prawną i bieżącą opiekę dzieciom przybywającym do Polski bez opieki rodziców. Jednocześnie doświadczenia praktyczne wskazują na potrzebę dalszego wzmacniania systemu wsparcia dla opiekunów tymczasowych, w tym zapewnienia im odpowiedniego wsparcia organizacyjnego, psychologicznego i informacyjnego, umożliwiającego skuteczne wykonywanie powierzonych obowiązków³⁴⁷. Nowe regulacje utrzymują funkcję opiekuna tymczasowego, jednak pomijają one zasadę najlepszego interesu dziecka przy ustanawianiu opiekuna oraz zapewnienia skutecznego nadzoru nad wykonywaniem funkcji opiekuna poprzez przyjęcie jednolitych standardów i procedur w tym zakresie.

Wątpliwości budzą również rozwiązania dotyczące reprezentacji dzieci pozostających pod opieką rodzin zastępczych ustanowionych przez władze Ukrainy. Nowe przepisy przewidują reprezentację takich dzieci przez opiekunów ustanowionych w państwie pochodzenia, jednak brak szczegółowych procedur dotyczących uznawania ich umocowania przez polskie instytucje może prowadzić do trudności w dostępie do świadczeń, ochrony zdrowia, edukacji oraz innych usług publicznych. Również niejasności dotyczące zakresu uznawania dokumentów i decyzji wydanych przez organy ukraińskie mogą negatywnie wpływać na realizację praw dziecka oraz powodować niepewność prawną po stronie opiekunów i instytucji.

Niezależnie od szczególnych rozwiązań dotyczących dzieci ewakuowanych z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej, wyzwaniem pozostaje utrzymujący się kryzys rodzinnej pieczy zastępczej przejawiający się niedoborem rodzin zastępczych, w szczególności rodzin

³⁴⁴ A. Tymińska, Raport Helsińskiej Fundacji Praw Człowieka, *Dzieci z pieczy zastępczej oraz małoletni bez opieki z Ukrainy. Ocena ex-post regulacji i praktyki stosowania specustawy ukraińskiej*, Warszawa 2022 r., s. 5.

³⁴⁵ UNICEF, *Legal study on the situation of children without parental care displaced to Poland*, 2024 r., s. 6.

³⁴⁶ Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2025 r. poz. 337 z późn. zm.), art. 22-25c.

³⁴⁷ GUIDE, *Ocena krajowych możliwości w zakresie rodzajów wsparcia udzielanego opiekunom dzieci migrantów bez opieki* - Raport, 2023 r., s. 16-18. Źródło:

https://easpd.eu/fileadmin/user_upload/Projects/GUIDE/D4.1_GUIDE_National_Capacity_Report_Poland_PL.pdf (dostęp dnia 2 czerwca 2026 r.).

zawodowych oraz trudnościami w zapewnieniu rodzinnych form opieki dzieciom wymagającym specjalistycznego wsparcia³⁴⁸. Utrzymujący się niedobór rodzin zastępczych może zwiększać ryzyko kierowania dzieci do pieczy instytucjonalnej³⁴⁹, co może wpływać również na sytuację dzieci z Ukrainy umieszczanych w polskim systemie pieczy zastępczej, w tym dzieci przybywających do Polski bez opieki rodziców.

W odpowiedzi na wyzwania związane z kryzysem pieczy zastępczej, w 2026 r. rozpoczęto prace nad nowelizacją ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, która przewiduje szereg rozwiązań mających zwiększyć atrakcyjność pełnienia funkcji rodziny zastępczej oraz wzmocnić rodzinne formy pieczy³⁵⁰. Choć projekt ustawy nie jest skierowany wyłącznie do dzieci z doświadczeniem uchodźczym, proponowane rozwiązania mogą pośrednio wpłynąć również na sytuację dzieci z Ukrainy umieszczanych w polskim systemie pieczy zastępczej. Wśród proponowanych zmian znalazły się m.in. zwiększenie wynagrodzeń rodzin zastępczych, wprowadzenie umów rodzicielstwa zastępczego zawieranych co do zasady na czas nieokreślony oraz rozwiązania mające ułatwić korzystanie z rodzin pomocowych³⁵¹.

Istotnym działaniem systemowym było uruchomienie w styczniu 2025 r. Centralnego Rejestru Pieczy Zastępczej³⁵², którego celem jest poprawa monitorowania pieczy zastępczej oraz usprawnienie procesu umieszczania dzieci w odpowiednich formach opieki.

Obowiązujące przepisy przewidują możliwość korzystania przez osoby opuszczające po osiągnięciu pełnoletności zagraniczną pieczę zastępczą z pomocy przewidzianej dla osób usamodzielnianych. Zgodnie z art. 146a ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej³⁵³, wsparcie to obejmuje m.in. pomoc finansową, mieszkaniową, edukacyjną, prawną i psychologiczną, pod warunkiem uczenia się w polskim systemie oświaty lub szkolnictwa wyższego oraz przebywania w zagranicznej instytucjonalnej lub rodzinnej pieczy zastępczej przez co najmniej rok.

Niezależnie od powyższego projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (UD354)³⁵⁴ zakłada reformę procesu usamodzielniania ukierunkowaną na zwiększenie skuteczności wsparcia i osiąganie realnej samodzielności wychowanków. Jednocześnie Rzecznik Praw Obywatelskich zwrócił uwagę, że projektowane zmiany w zakresie usamodzielniania dotyczą wychowanków pieczy zastępczej, natomiast nie obejmują

³⁴⁸ Uzasadnienie do projektu ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (UD354), s. 24. Również: Informacja Rady Ministrów o Realizacji w roku 2024 ustawy z dnia 9 czerwca 2011 r. o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej (dalej: Informacja RM o realizacji ustawy w 2024 r.), s. 33.

³⁴⁹ Informacja RM o realizacji ustawy w 2024 r., s. 34.

³⁵⁰ Projekt ustawy o zmianie ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nr wykazu UD354.

³⁵¹ Ibidem.

³⁵² K. Kropiwek, *Wiceministra Gajewska: Centralny Rejestr Pieczy Zastępczej wzmocni ochronę dzieci*, Polska Agencja Prasowa, 2024 r. Źródło: <https://www.pap.pl/aktualnosci/wiceministra-gajewska-centralny-rejestr-pieczy-zastepczej-wzmocni-ochrone-dzieci-0> (dostęp dnia 2 czerwca 2026 r.).

³⁵³ Ustawa o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej.

³⁵⁴ Projekt ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej, nr wykazu UD354.

analogicznych zmian wobec wychowanków innych placówek całodobowej opieki, mimo że również oni korzystają z pomocy na usamodzielnienie³⁵⁵.

Dzieci romskie z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy

W kontekście monitorowania realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ szczególnej uwagi wymaga sytuacja dzieci romskich, które przybyły do Polski z Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego kraju. Jest to grupa, która dotychczas nie była przedmiotem odrębnej analizy w politykach publicznych ani w odpowiedziach resortów dotyczących realizacji Konwencji o prawach dziecka.

Dla rzetelnej oceny realizacji zobowiązań wynikających z Konwencji o prawach dziecka, zasadne jest wyraźne rozróżnienie pomiędzy dziećmi romskimi posiadającymi obywatelstwo polskie, a dziećmi romskimi z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy. Brak takiego rozróżnienia uniemożliwia identyfikację specyficznych wyzwań, z jakimi mierzą się dzieci romskie – uchodźcy, oraz stosowanie rozwiązań dostosowanych do ich realnej sytuacji.

Dzieci romskie z Ukrainy doświadczają nakładających się form wykluczenia związanych zarówno z pochodzeniem etnicznym i utrwalonymi uprzedzeniami wobec społeczności romskiej, jak również ze statusem uchodźczym i związanych z nim barierami prawnymi, administracyjnymi oraz językowymi, oraz ubóstwem i marginalizacją społeczną, często pogłębianą przez warunki życia w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania. Kumulacja tych czynników znacząco zwiększa ryzyko naruszeń praw dziecka, w szczególności w obszarach dostępu do edukacji, ochrony przed przemocą, zdrowia psychicznego oraz uczestnictwa w systemach wsparcia³⁵⁶.

Sytuacja dzieci romskich z Ukrainy w oficjalnych źródłach nie jest ujmowana jako odrębny obszar wymagający szczególnej ochrony. Brakujący pozostaje zakres danych dotyczących ich sytuacji edukacyjnej i bytowej, analizy ryzyk związanych z *antycyganizmem* w połączeniu z doświadczeniem uchodźczym oraz dedykowanych rozwiązań systemowych uwzględniających ich specyficzne potrzeby.

Rządowy Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030³⁵⁷, nie został zaprojektowany z uwzględnieniem sytuacji dzieci romskich z doświadczeniem

³⁵⁵ Opinia Rzecznika Praw Obywatelskich do projektu ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz niektórych innych ustaw (UD354) z dnia 10 kwietnia 2026 r., sygn. III.022.6.2026.JA. Źródło: https://bip.brpo.gov.pl/sites/default/files/2026-04/Do_MRPiPS_projekt_pieczy_zast%C4%99pca_opinia_10_04_2026.pdf (dostęp dnia 20 lipca 2026 r.).

³⁵⁶ U. Markowska-Manista, M. Kołaczek, J. Talewicz (red.), *Jesteśmy nigdzie. Sytuacja dzieci romskich z Ukrainy w świetle badań partycypacyjnych w społeczności*, Fundacja W Stronę Dialogu, Warszawa 2024 r.

³⁵⁷ Załącznik do uchwały nr 190/2020 Rady Ministrów z dnia 21 grudnia 2020 r. w sprawie ustanowienia programu wieloletniego „Program integracji społecznej i obywatelskiej Romów w Polsce na lata 2021–2030”.

Źródło: <https://www.gov.pl/web/mniejszosci-narodowe-i-etniczne/rada-ministrow-uchwalila-nowy-program-integracji-spoecznej-i-obywatelskiej-romow-w-polsce-na-lata-2021-2030> (dostęp dnia 3 czerwca 2026 r.).

uchodźczym z Ukrainy i nie odpowiada na wyzwania wynikające z ich statusu migracyjnego. W praktyce oznacza to, że dzieci te pozostają poza głównym nurtem polityk publicznych dotyczących zarówno praw dziecka, jak i działań dotyczących wsparcia uchodźców.

Z perspektywy Konwencji o prawach dziecka szczególnie problematyczne jest również to, że brak odrębnej analizy sytuacji dzieci romskich z Ukrainy może prowadzić do rozproszenia odpowiedzialności pomiędzy różnymi systemami wsparcia, w tym systemem edukacji, pomocy społecznej oraz wsparcia uchodźców, bez realnej odpowiedzialności instytucjonalnej za całościową ochronę ich praw.

Należy podkreślić, że uwzględnienie sytuacji dzieci romskich z Ukrainy jest niezbędne dla rzetelnej oceny realizacji zaleceń Komitetu Praw Dziecka ONZ. Pomijanie tej grupy w działaniach monitoringowych stanowi istotną lukę systemową i ogranicza możliwość pełnej oceny realizacji zobowiązań wynikających z art. 2, 19, 28 i 29 Konwencji o prawach dziecka wobec wszystkich dzieci pozostających pod jurysdykcją państwa.

Rekomendacje:

1. zapewnienie systematycznej oceny wpływu zmian legislacyjnych i polityk publicznych dotyczących obywateli Ukrainy na sytuację dzieci, w tym poprzez uwzględnianie zasady najlepszego interesu dziecka oraz perspektywy praw dziecka w procesie tworzenia i wdrażania nowych rozwiązań,
2. zagwarantowanie dzieciom z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy skutecznego i niedyskryminacyjnego dostępu do ochrony zdrowia, świadczeń społecznych, edukacji oraz odpowiednich warunków mieszkaniowych, niezależnie od zmian w modelu ochrony czasowej i stopniowego wygaszania szczególnych rozwiązań pomocowych,
3. wzmocnienie systemu ochrony dzieci pozbawionych opieki rodzicielskiej, w szczególności poprzez rozwijanie wsparcia dla opiekunów tymczasowych, zwiększanie dostępności rodzinnych form pieczy zastępczej oraz zapewnienie skutecznego monitorowania sytuacji dzieci ewakuowanych z ukraińskiego systemu pieczy zastępczej przebywających na terytorium Polski,
4. zapewnienie skutecznych mechanizmów gromadzenia danych oraz monitorowania sytuacji dzieci z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy, w szczególności dzieci przebywających poza polskim systemem pieczy zastępczej oraz innych grup dzieci narażonych na wykluczenie społeczne lub ograniczony dostęp do wsparcia,
5. uwzględnienie sytuacji dzieci romskich z doświadczeniem uchodźczym z Ukrainy w działaniach monitoringowych, badaniach oraz politykach publicznych podejmowanych na rzecz realizacji praw dziecka, w tym poprzez identyfikację barier w dostępie do edukacji, ochrony zdrowia i systemów wsparcia oraz przeciwdziałanie wielokrotnej dyskryminacji i wykluczeniu społecznemu,

6. zapewnienie dzieciom i rodzinom przebywającym w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania dostępu do bezpiecznych, stabilnych i zbliżonych do domowych warunków mieszkaniowych poprzez odpowiednio zaprojektowane i finansowane instrumenty wsparcia w obszarze polityki społecznej, mieszkalnictwa oraz włączania społecznego, a także ustanowienie skutecznych mechanizmów monitorowania, identyfikacji potrzeb i wsparcia dzieci oraz rodzin pozostających zarówno w ośrodkach finansowanych ze środków publicznych, jak i funkcjonujących na zasadach komercyjnych, przy uwzględnieniu zasady, że pobyt dzieci w ośrodkach zbiorowego zakwaterowania powinien mieć charakter wyłącznie tymczasowy.